

Ομάδα Μελέτης και Σκέψης «Μεταβίβαση-Αντιμεταβίβαση»

Εποπτεία: Σάββας Μπακιρτζόγλου

Απρίλης 2020

Σπουδή επί του άρθρου Racker H. (1953). Τα νοήματα και οι χρήσεις της αντιμεταβίβασης.

Διαβάστηκε σε συνάντηση της Ψυχαναλυτικής Εταιρείας της Αργεντινής, τον Μάιο του 1953. Ανατυπώθηκε ως “The meanings and uses of countertransference”. *Psychoanalytic Quarterly* 26:3 (1957), 303-357.

Ελεύθερη Απόδοση-Προσθήκες: Χρυσούλα Χαχάμη, απόφοιτος Ψυχολογίας -Εκπαιδευτικός

Ο Heinrich Racker γεννήθηκε το 1910 σε ένα μικρό χωριό της Πολωνίας, και ήταν το δεύτερο από τρία παιδιά. Στο ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου η οικογένειά του μετακόμισε στη Βιέννη όπου, από νεαρή ηλικία, ο Heinrich έμαθε πιάνο αναπτύσσοντας ένα μεγάλο πάθος και ταλέντο για τη μουσική. Σε ηλικία μόνο 18 ετών, έγινε καθηγητής στο Ωδείο της Βιέννης. Στο Πανεπιστήμιο σπούδασε ψυχολογία και μουσικολογία και πολύ σύντομα μαγεύτηκε από την ψυχαναλυτική θεωρία. Το μεγάλο του ενδιαφέρον γι αυτήν τον οδήγησε στην Ψυχαναλυτική Εταιρεία της Βιέννης όπου ξεκίνησε την εκπαίδευσή του στη φροϋδική μεταψυχολογία, και στην ιατρική, ωστόσο τον επόμενο χρόνο αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Βιέννη, όταν οι Ναζί εισέβαλαν στην Αυστρία.

Το 1939, στην ηλικία των 29, ο Racker μετακόμισε στο Buenos Aires για να αποφύγει την επέλαση των Ναζί στην Ευρώπη. Μιλώντας λίγα μόνο ισπανικά, ξεκίνησε να διδάσκει πιάνο για να ξεκινήσει εκ νέου την ανάλυσή του, αρχικά με τον Ángel Garma ιδρυτικό μέλος της Ψυχαναλυτικής Εταιρείας της Αργεντινής και στη συνέχεια με την Marie Langer, επίσης μέλος της ίδιας Εταιρείας, διωγμένη από τους Ναζί.

Το 1944 ο Racker επισκέφτηκε την Ορουγουάη όπου συνάντησε την Nouna Tronquoy την οποία παντρεύτηκε και έκαναν δύο παιδιά. Έμειναν μαζί έως τον πρόωρο θάνατό του (το 1961). Το 1946 στα 36 του, ολοκλήρωσε την ψυχαναλυτική του εκπαίδευση και έγινε μέλος της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης. Ήταν ένας παραγωγικός συγγραφέας παρά την σχετικά σύντομη καριέρα του. Το πρώτο σύγγραμμά του με το θέμα, ‘On the jealousy of Othello’ (Περί της ζήλειας του Οθέλου), δημοσιεύτηκε το 1945 στην Ψυχαναλυτική Εταιρεία της Αργεντινής.

Στον όρο αντιμεταβίβαση έχουν δοθεί διάφορα νοήματα. Αυτά τα νοήματα μπορούν να συνοψιστούν, σύμφωνα με τον Racker (1968), στη φράση ότι για κάποιους συγγραφείς η αντιμεταβίβαση περιλαμβάνει όλα όσα εγείρονται μέσα στον αναλυτή σαν ψυχολογική απόκριση στον αναλυόμενο. Προκειμένου να διασαφηνίσει κανείς την έννοια της αντιμεταβίβασης θα

μπορούσε να αρχίσει από το ερώτημα του τι συμβαίνει, με γενικούς όρους, μέσα στον αναλυτή στην σχέση του με τον αναλυόμενο. Η πρώτη απάντηση θα μπορούσε να είναι: συμβαίνει οτιδήποτε, που μπορεί να συμβεί μέσα σε μια προσωπικότητα όταν βρίσκεται αντιμέτωπη με μια άλλη. Αλλά αυτό λέει τόσα πολλά που σχεδόν δε λέει τίποτα.

Επίσης υπάρχει η διαστρέβλωση, όπως περιγράφει ο Racker, ότι η ανάλυση είναι μια αλληλεπίδραση μεταξύ ενός προσώπου που νοσεί και ενός προσώπου που είναι υγιές. Η αλήθεια είναι ότι υπάρχει μια αλληλεπίδραση μεταξύ δύο προσωπικοτήτων, και στις δύο από τις οποίες το Εγώ βρίσκεται κάτω από την πίεση του Εκείνου, του Υπερεγώ και του εξωτερικού κόσμου. Κάθε προσωπικότητα έχει τις δικές της εσωτερικές και εξωτερικές εξαρτήσεις, τα δικά της άγχη και τις δικές της άμυνες. Η κάθε προσωπικότητα επίσης είναι ένα παιδί με τους εσωτερικούς γονείς και η κάθε μία από αυτές τις συνολικές προσωπικότητες –η προσωπικότητα του αναλυόμενου και η προσωπικότητα του αναλυτή– αποκρίνονται σε κάθε γεγονός της αναλυτικής κατάστασης. Υπάρχουν όμως και διαφορές, όπως η **αντικειμενικότητα του αναλυτή**, η οποία βασίζεται σε μια μορφή εσωτερικής διαίρεσης (την αντιμεταβίβαση του και την υποκειμενικότητα του) που καθιστά τον αναλυτή ικανό να κάνει τον εαυτό του αντικείμενο της συνεχούς του παρατήρησης και ανάλυσης.

Η πρόθεση του αναλυτή να κατανοήσει, δημιουργεί (μέσα του) μια συγκεκριμένη προδιάθεση, μια προδιάθεση για ταύτιση με τον αναλυόμενο, η οποία είναι η βάση για να μπορέσει να τον καταλάβει. Ο αναλυτής, σύμφωνα με τον Racker, μπορεί να πετύχει τον σκοπό αυτόν ταυτίζοντας κάθε μέρος της προσωπικότητας του με το αντίστοιχο ψυχολογικό μέρος του αναλυόμενου. Το Εκείνο του με το Εκείνο του αναλυόμενου, το Εγώ του με το Εγώ, το Υπερεγώ του με το Υπερεγώ, κάνοντας αποδεκτές αυτές τις ταυτίσεις στην συνείδηση. Οι ταυτίσεις αυτές ονομάζονται **σύμφωνες (ή ομόλογες) ταυτίσεις**, είναι εκείνα τα ψυχολογικά περιεχόμενα που εγείρονται μέσα στον αναλυτή μέσω της εν-συναίσθησης. Αυτό όμως δεν συμβαίνει πάντοτε, ούτε είναι τα πάντα όσα συμβαίνουν. Υπάρχουν επίσης και ιδιαίτερα σημαντικές ταυτίσεις του Εγώ του αναλυτή με τα εσωτερικά αντικείμενα του αναλυόμενου, για παράδειγμα με το Υπερεγώ, οι οποίες ονομάζονται **συμπληρωματικές ταυτίσεις**. Δηλαδή εκείνες οι ψυχολογικές διεργασίες του αναλυτή μέσω των οποίων ο αναλυόμενος γίνεται ένα εσωτερικό (προβεβλημένο) αντικείμενο του αναλυτή, εξ αιτίας του ότι αισθάνεται να αντιμετωπίζεται σαν ένα εσωτερικό αντικείμενο του αναλυόμενου, και κατά ένα μέρος ταυτίζεται με αυτό.

Αποδεχόμενοι τον ευρύ ορισμό της αντιμεταβίβασης ως την ολότητα της ψυχολογικής απόκρισης του αναλυτή στον αναλυόμενο, ο Racker επισημαίνει ότι θα πρέπει να ορίσουμε την διαφορά μεταξύ των δύο πλευρών της. Από τη μια μεριά έχουμε τη **σύμφωνη αντιμεταβίβαση** όπου εγείρεται η κατά προσέγγιση ένωση ταυτότητας μεταξύ των διαφόρων μερών (εμπειριών, παρορμήσεων, αμυνών) υποκειμένου και αντικειμένου και από την άλλη μεριά

τη **συμπληρωματική αντιμεταβίβαση** δηλαδή το σύνολο των προηγούμενων εμπειριών του αναλυτή, που υπάρχουν πάντοτε και συνεχώς και «επαναλαμβάνει» ο αναλυτής, με τον αναλυόμενο να αντιπροσωπεύει εσωτερικά αντικείμενα του.

Ένα σύντομο παράδειγμα θα μπορούσε να είναι αν σκεφτούμε τον αναλυόμενο, ο οποίος απειλεί τον αναλυτή με αυτοκτονία. Σε τέτοιες καταστάσεις μερικές φορές ο αναλυτής απορρίπτει τις σύμφωνες ταυτίσεις και ταυτίζεται εντονότερα με το απειλητικό αντικείμενο. Το άγχος που μπορεί να προκαλέσει μια τέτοια απειλή στον αναλυτή μπορεί να οδηγήσει σε διάφορες αντιδράσεις ή αμυντικούς μηχανισμούς μέσα του, όπως για παράδειγμα δυσφορία απέναντι στον αναλυόμενο. Το άγχος και η δυσφορία θα ήταν τα περιεχόμενα της συμπληρωματικής αντιμεταβίβασης. Η αντίληψη αυτής της δυσφορίας μπορεί, στη συνέχεια, να δημιουργήσει στον αναλυτή συναισθήματα ενοχής και αυτά να οδηγήσουν σε επιθυμίες επανόρθωσης και σε μια επίταση της σύμφωνης ταύτισης και σε σύμφωνη αντιμεταβίβαση.

Ο Racker υποστηρίζει ότι κάθε μεταβιβαστική κατάσταση προκαλεί μια αντιμεταβιβαστική κατάσταση, η οποία εγείρεται μέσα από την ταύτιση του αναλυτή με τα (εσωτερικά) αντικείμενα του αναλυόμενου (συμπληρωματική μεταβίβαση). Αυτές οι αντιμεταβιβαστικές καταστάσεις μπορεί να απωθηθούν ή συναισθηματικά να ανακοπούν, αλλά πιθανώς δεν μπορούν να αποφευχθούν. Σίγουρα δε θα πρέπει να αποφεύγονται εάν θέλει κανείς να πετύχει μια πλήρη κατανόηση. Οι αντιμεταβιβαστικές αντιδράσεις αυτές, διέπονται από τους νόμους του γενικού και ατομικού ασυνειδήτου. Ανάμεσα τους ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο **νόμος της ανταπόδοσης**. Έτσι, για παράδειγμα, μια θετική μεταβιβαστική κατάσταση απαντιέται με μια θετική αντιμεταβίβαση. Σε κάθε αρνητική μεταβίβαση αποκρίνεται, σε ένα μέρος του αναλυτή, μια αρνητική αντιμεταβίβαση. Έχει μεγάλη σημασία για τον αναλυτή να έχει συνείδηση αυτού του νόμου, ειδάλλως δεν θα μπορέσει να αποφύγει να μπει μέσα στον φαύλο κύκλο της νεύρωσης του αναλυόμενου, πράγμα που θα εμποδίσει ή ακόμη και θα αποτρέψει το έργο της ανάλυσης.

Ένα απλοποιημένο παράδειγμα είναι: εάν η νεύρωση ενός ατόμου επικεντρώνεται σε μια σύγκρουση με τον ενδοβεβλημένο πατέρα του, θα προβάλλει τον τελευταίο στον αναλυτή και θα τον αντιμετωπίσει σαν τον πατέρα του, ο αναλυτής θα αισθανθεί να τον αντιμετωπίζουν έτσι –θα αισθανθεί να τον αντιμετωπίζουν άσχημα- και θα αντιδράσει εσωτερικά, σε ένα μέρος της προσωπικότητάς του, σύμφωνα με την αντιμετώπιση που υφίσταται. Εάν δεν μπορέσει να συνειδητοποιήσει αυτή την αντίδραση, η συμπεριφορά του αναπόφευκτα θα επηρεαστεί απ' αυτήν και θα ανανεώσει τις καταστάσεις που, σε έναν μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, βοήθησαν στην εγκατάσταση της νεύρωσης του αναλυόμενου. Εάν όμως ο αναλυτής έχει συνειδητοποιήσει τι προκαλεί στην αντιμεταβίβαση του, η προβολή του πατρικού μορφοειδώλου επάνω του, μπορεί ευκολότερα να τον βοηθήσει να

συνειδητοποιήσει αυτήν την προβολή και τους συνακόλουθους μηχανισμούς. Η ερμηνεία αυτών των μηχανισμών θα δείξει στον αναλυόμενο ότι η παρούσα πραγματικότητα δεν είναι ταυτόσημη με τις εσωτερικές του προσλήψεις. Ο αναλυόμενος τότε ενδοβάλλει μια πραγματικότητα καλύτερα από ότι τον εσωτερικό του κόσμο.

Επομένως έχει μεγάλη σημασία για τον αναλυτή να αναπτύξει μέσα του ένα Εγώ παρατηρητή των αντιμεταβιβαστικών του αντιδράσεων, οι οποίες είναι φυσικά, συνεχείς. Η αντίληψη αυτών των αντιμεταβιβαστικών αντιδράσεων θα τον βοηθήσει να συνειδητοποιεί τις συνεχείς μεταβιβαστικές καταστάσεις του αναλυόμενου και να τις ερμηνεύει, όχι να κυριαρχείται ασυνείδητα από αυτές.

Εάν ο αναλυτής δεν έχει επίγνωση αυτών των αντιδράσεων υπάρχει ο κίνδυνος ο αναλυόμενος να επαναλαμβάνει στην μεταβιβαστική του εμπειρία, τον φαύλο κύκλο που δημιουργούν η προβολή και η ενδοβολή των «κακών αντικειμένων». Οι μεταβιβαστικές όμως ερμηνείες, που γίνονται εφικτές από την επίγνωση που έχει ο αναλυτής από την αντιμεταβιβαστική του εμπειρία, όπως για παράδειγμα εάν μέσω του δικού του άγχους ή του θυμού, αντιληφθεί τι συμβαίνει στον αναλυόμενο και εάν μπορέσει να ξεπεράσει, χάρις μιας καινούριας κατανόησης, τα αρνητικά του συναισθήματα και ερμηνεύσει αυτό που συμβαίνει στον αναλυόμενο, τότε γίνεται εφικτή η δημιουργία σημαντικών ρηγμάτων σε αυτόν τον φαύλο κύκλο.

Ο αναλυτής φυσιολογικά θα βιώσει αυτές τις καταστάσεις με μόνο ένα μέρος της ύπαρξης του, αφήνοντας ένα άλλο του μέρος ελεύθερο να τις επισημάνει κατά τρόπο που θα ταιριάζει στην αναλυτική διαδικασία. Η αντίληψη μιας τέτοιας αντιμεταβιβαστικής κατάστασης και η εκ μέρους του κατανόηση της, ως μιας ψυχολογικής απόκρισης, σε μια συγκεκριμένη μεταβιβαστική κατάσταση, θα του δώσει τη δυνατότητα να συλλάβει καλύτερα τη μεταβίβαση τη στιγμή ακριβώς που αυτή είναι ενεργή. Σύμφωνα με τον Racker, είναι ακριβώς αυτές οι καταστάσεις και η σχετική με αυτές συμπεριφορά του αναλυτή και ιδιαίτερα οι ερμηνείες του γι' αυτές, που έχουν αποφασιστική σημασία για την διαδικασία της ανάλυσης, γιατί πρόκειται για τις στιγμές που διακόπτεται ή δεν διακόπτεται ο φαύλος κύκλος μέσα στον οποίο συνήθως κινείται ο νευρωτικός, προβάλλοντας τον εσωτερικό του κόσμο έξω και επαν-ενδοβάλλοντας αυτό τον ίδιο κόσμο. Επιπλέον, σε αυτά τα αποφασιστικά σημεία μπορεί να επαν-ενισχυθεί ο φαύλος κύκλος από τον αναλυτή, εάν ο τελευταίος δεν έχει συνειδητοποιήσει ότι έχει μπει μέσα σε αυτόν.

Βιβλιογραφία

Eleanor Sawbridge Burton (2018) Ανακτήθηκε 8 Απριλίου από το διαδίκτυο 2020. <https://melanie-klein-trust.org.uk/writers/heinrich-racker/>